

Geslaagd

Karel Joos

Eerst worden de bomen schaarser. Dan zijn de kruinen steeds minder hoog, tot ze van donkergroene struiken overgaan in drogere begroeiing. Waar de bodembedekking afneemt en de ondergrond meer op zand dan op humus begint te lijken, hebben de planten hun plek aan piekerig duingras afgestaan. Zo gaat het bos langzaam over in kale duinen die rijzen en op de meest onverwachte manieren weer dalen. De vage duizeling die dat veroorzaakt brengt elke keer opnieuw onvoorbereide wandelaars in moeilijkheden.

Het is lastig vooruitkomen voor de twee broers. Nu ze uit het koelere bos zijn, duurt het niet lang of het zweet begint hen tapelings over de rug te lopen. De ene is klein en te mager om er gezond uit te zien. Hij gebruikt een kloeke, scherpe tak als wandelstok. Zijn gezelschap is minstens even klein maar veel te dik. Hij zweet als een otter in een modderige sloot. De dikke laat de arm van de ander niet los, terwijl hij puffend door het gekmakend losse zand ploegt. Zijn bewegingen verraden de mentale achterstand die zijn mond doet trekken en zijn blik leeg heeft gemaakt.

‘We moeten snel,’ zegt hij.

‘Rustig nou. Er is niemand die ons volgt,’ zegt de ander.

Ze haasten zich naar een nieuwe helling die hun enkels opslokt en hun knieën teistert. De dikke is niet kalm te krijgen. Hij snuift en trekt terwijl zijn ogen de omgeving afzoeken. Bij het loskomen van zijn zware schoenen sproeien de zandkorrels in het gezicht van de ander.

‘Wees toch eens rustig! Hier is niemand.’

Maar de dikke rukt zich los, loopt nog een duinkam over en verdwijnt. De andere volgt. Net voor de top kijkt hij om. In de verte, achter het bos, kan hij nog net de bovenkant van het klokkentorentje op de kapel van de lagere school zien. Er is niemand in de buurt, zelfs geen verdwaalde trekkers. Hij steekt de duin over en op flanellen benen daalt hij af naar de plek waar de dikke op zijn knieën is gaan zitten.

‘We moeten graven,’ zegt hij.

‘Hoezo, we moeten graven?’ zegt de andere. Zijn magere kuiten zwemmen in de stadse, donkere broek, waarvan de onderkant nu vol zand kleeft. Hij lijkt ouder dan de dikke, die eigenlijk nog maar een jongen is, nauwelijks twintig. Diens lippen zijn droog en aan de buitenkant ervan zwemt wittig slijm dat ook op de randen van zijn kin hangt.

‘We moeten hier graven.’

‘Waarom moeten we hier graven?’ vraagt de andere. ‘Dit is helemaal niet goed. We moeten terug het bos in, straks ziet iemand ons.’

Hij kijkt opnieuw rond. Ze zijn omringd door hete lucht en hellingen van zand. Het droge gras op de kruinen is stil en bijna bewegingloos. De dikke is intussen begonnen met graven. Zijn gehijg is korter nu.

‘Helpen, toe.’

Hij kijkt op. In zijn ogen smeekt een kleine jongen, als bij de laatste poging.

De andere kijkt nog eens rond en laat zich dan zuchtend op het zand vallen, aan de andere kant van de ondiepe kuil waarvan het begin zich ondertussen gevormd heeft. Het zand glijdt steeds opnieuw van de randen af. Hun gravende onderarmen zijn nat van het zweet en dun bepoederd met grijze, witte en lichtbruine korreltjes. Door de zon worden ze nog warmer. De dikke begint nu ook te snuiven. Hij veegt zich met zijn hand over het voorhoofd. De hand is al bedekt met donkerder zand, dat tussen zijn vingers klontert. Het heeft zich opgehoopt onder zijn brede nagelranden waar het al neigt naar het grijs van een dode bosduif.

‘Vertel eens, wat zoeken we eigenlijk?’ vraagt de andere luchtig. Over zijn benige gezicht druipt het zweet dat eerst zijn haren had natgemaakt.

De dikke zwijgt. Hij schudt het hoofd zelfs niet maar blijft doorgraven alsof hem iemand op de hielen zit en enkel een in doeken gewikkeld begraven wapen hem nog kan redden.

‘Ik doe dit alleen maar omdat jij het bent. Hoor je?’

De dikke kijkt op en grijnst onnozel. Hij knippert een paar keer traag met zijn ogen om het zweet weg te houden.

‘In de blote zon ook nog.’

Eindelijk heeft de omtrek van de kuil zich gestabiliseerd. Hij is nu ruim één meter bij vijftig centimeter. Het zand is geleidelijk vuilig donker geworden en regelmatig moeten ze hun vingernagels in de handpalmen drukken om de pijn te doen verdwijnen. De dikke jongen grijpt de tak die de andere naast zich had neergelegd en begint ermee in de grond te wrikken. Hij kijkt alsof dit nog steeds pas het voorbereidende werk is. Telkens als de bodem weer mul wordt, beginnen de twee mannen opnieuw met hun handen te graven.

De hitte van de zon zindert door de duinpan. De kuil is nu meer dan een halve meter diep en de graafwerken verlopen steeds moeilijker.

‘En nu ben ik het zat.’

Hij staat op en zet de handen in zijn heupen. Zijn nette broek is helemaal verformfaaid. Er zitten lelijke plooiën in zijn liezen en rond de knieën. Het witte hemd waarvan hij de mouwen slordig had opgerold, is besmeurd met bruine vegen. Hij vloekt en vloekt opnieuw.

‘Vader zou ons bezig moeten zien. Woedend zou hij zijn.’

De dikke jongen stopt geschrokken met graven en laat zich op zijn achterwerk vallen. Nadat hij gestopt is met hijgen, kijkt hij naar zijn broer. Hij kijkt naar de grond en kijkt weer op.

‘Toe, bijna,’ zegt hij.

‘Nee, ik stop ermee. Ik ga terug. We hebben iedereen achtergelaten. Waarom moest je zo snel naar buiten? Om een put in de duinen te gaan graven?’

Hij stapt weg van de kuil en klautert moeizaam de duin weer op. Daarvandaan kan hij geen enkel gebouw zien liggen. Maar hij weet dat ze er zijn, in de straten. De kerk, de huizen, kleine pleintjes en de lagere school. De mensen in hun zondagse kleren waarmee ze hadden staan praten in de feestzaal. Jonge ouders, de moeders in fruitige zomerjurken. De vaders, onwennig rondkijkend. Er waren drie soorten gesneden rauwe groenten en verschillend gekleurde dipsausjes. De kinderen joelden door de zaal en verstopten zich voor elkaar in hun klasjes. In grote doorschijnende kommen hadden de juffen vruchtensap bereid, en limonade. Met soeplepels schonken ze de glazen vol. Hij had gepraat met het schoolhoofd. Zijn broer stond er schaapachtig bij en slurpte appelsap terwijl hij steeds ongeduldiger werd en naar buiten wou. De rapporten waren nu toch uitgereikt?

Achter hem is de dikke jongen opnieuw aan het graven geslagen. Ondanks de koppigheid van zijn bewegingen gaat het trager, ontmoedigd bijna. Maar hij gaat door. Helemaal voorovergebogen krabt hij met zijn armen in het harde zand. Zijn knieën

vinden moeilijker steun op de randen van de kuil, die steeds dieper wordt.

‘Goed dan. Jij je zin, Tim.’

Hij zet zich opnieuw op de knieën en kijkt zijn broer aan. Hun ogen spiegelen een verwantschap die nooit, nooit gebroken zal worden. Ze glimlachen kort naar elkaar. Hij begint hoofdschuddend mee het zand los te maken.

Sinds het misliep bij hun geboorte was hij degene die zijn broertje zou moeten beschermen. In de eerste jaren had hij zijn handen vol met het ontzetten van de andere kleuters die door Tim werden gemolesteerd. De stakkertjes kregen vaak een dreun van diens meer dan ontwikkelde knuisten. Daarna werd Tims gedrag steeds meer een probleem. En hij werd almaar sterker. Toen ze een jaar of acht waren moest hij zich meer dan eens met zijn schriële lijfje tussen zijn broer en een klasgenootje gooien om te vermijden dat de arme jongen een bloedneus en erger op zou lopen na weer eens een kopstoot of een woeste trap. In hun tienerjaren had hij ook dat opgegeven en bekwaamde hij zich in vergoelijkingen en excuses maken. Maar hij week niet van zijn zijde, net als Buffel, vaders schaareshond die ze hem na lang aandringen toch hadden toevertrouwd. Ook niet toen het op school belachelijk moeilijk bleef gaan en het uiteindelijk onhoudbaar werd. Het verliep allemaal veel trager dan bij normale kinderen, veel trager. De leraren lachten hem niet uit, maar hun vader wel, bijna dagelijks. Zijn zeer zwakbegaafde zoon onderging het.

De lichamelijke kracht had zijn verstand blijkbaar weggedrukt. De tweelingbroers waren eerder halflingen; de ene dik en dom, de andere schraal en schrand. Maar allebei klein.

‘Ha. Haha!’

Zijn broer heeft een stok blootgegraven, rukt hem los uit het zand en houdt hem triomfantelijk omhoog, knipperend tegen het zonlicht, terwijl zijn handen heen en weer wrijven om het

zand overal te verwijderen. Aan het ene uiteinde zit een handvat in de vorm van een bol, waarvan het kunstig geciseleerde zilver onmiddellijk begint te vonken. Aan de andere kant zit een goudkleurige kegelvormige punt.

‘Dat is vaders stok. Wat doet die hier?’

‘Ja,’ knikt hij blij. ‘Slechte stok.’

Beiden zwijgen.

‘Hij deed het uit onmacht. Hij kon het niet aan.’

‘Waarom heb jij niks gedaan?’

‘Hij was te sterk. Ik kon hem niet aan. Ik heb het geprobeerd.’

Tim kijkt hem aan. Het zwarte hemd dat om zijn bovenlichaam spant is doorweekt. Zijn gezicht is vuil en met zweet beplakt. Hij gooit de stok naar de overkant van de kuil. De blaren op zijn handpalmen zijn opengegaan, het zand is er door het vocht dichterbijengepakt. Een paar vingertoppen bloeden. Hij komt overeind en draait zich langzaam om. Dan maakt hij met een woeste ruk zijn bovenlichaam bloot. Op zijn rug zitten lange, dunne littekens. Ze hebben egale richeltjes gemaakt waar de huid zich over heeft moeten spannen zodat ze daar bijna uitdagend is gaan glanzen. Bovenaan zitten er lijnen van genezen schrammen. Tussen de schouderbladen, aan weerszijden van de diepe geul die zijn ruggenwervels van nek naar nieren trekken, is de huid verkleurd. De kleine cirkels markeren het beurs geslagen vlees. Tim kijkt over zijn schouder naar zijn broer. Hij lacht geluidloos, de mond vertrokken in vertwijfeling.

‘Ik heb het geprobeerd, Tim. Dat weet je. Bij God, dat weet je.’

Tim knikt met dezelfde gekwetste lach. Dan gooit hij zich op de kuil. Hij gebaart naar de stok met de zilveren knop.

‘Toe dan Toon.’

‘Wat bedoel je? Moet ik verder graven?’

‘Ja. Graven!’

‘Met de stok?’

‘Ja, met de slechte stok!’

Toon wrikt niet-begrijpend in het zand. Naarmate ze dieper zijn gaan graven is de omtrek van de kuilbodem kleiner geworden en de wanden schuiner. Prikkend met de gouden punt van de stok trekt Toon het zand open. Tot hij plots minder weerstand voelt. Hij prikt nogmaals. Het is zachter zonder week te zijn.

‘Wat heb je hier nog meer begraven?’ vraagt hij.

Tim begint hinnikend te lachen. Hij balanceert op zijn logge voeten en maakt kleine sprongetjes van opwinding.

‘Graven, graven, Toontje!’

Nog voor de woorden zijn uitgesproken laat Toon zich in de kuil neer en wissen zijn handen het zand weg. Het gaat moeilijk, het zijn brokjes vermengd met korrels. Het lijkt op een bundel, het is leer of dikke, stugge stof. Het is gewelfd. Er zitten knoopjes aan.

‘Tim, wat heb je hier begraven?’

De hinnikende lach.

‘Toe dan, Toontje!’

Er komt steeds meer bloot te liggen. Dit moet al een paar jaar in de grond zitten. Het vocht en de kilte hebben hun werk gedaan.

‘Oh nee, Tim... Niet Buffel.’

Ondanks de zandkorrels voelen zijn vingertoppen strakke, koude zachtheid. En pelsachtige haartjes. Het is klein. Vreemd klein op de bodem van de kuil. Toons handen vegen nu razendsnel en afwisselend links en rechts, op en neer. De neus komt vrij. Nog meer haar, vol, werkelijk helemaal volgeklit met zand. En dan de ogen.

‘Oh nee, God.’

Het is nu helemaal vrij geveegd. De oogleden, de dunne lip-

pen van een bevroren mond. Overal kleine korreltjes als verstorven diertjes bij elkaar.

Ze staren allebei in het verteerde gelaat van hun vader.

Toon keert zich naar zijn broer. Die staat nog steeds aan de rand van de kuil. Hij is helemaal kalm geworden. Uit zijn achterzak haalt hij iets tevoorschijn. Eerbiedig vouwt hij het open. Het is zijn schoolrapport van de zesde klas. Hij houdt het voor vaders gezicht – of wat daarvan rest.

‘Kijk, papa,’ zegt hij. ‘Geslaagd!’